

Marek Szajt

Politechnika Częstochowska
e-mail: marszajt@zim.pcz.pl

**ZMIANY W RUCHU TURYSTYCZNYM
UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2002-2014
NA POZIOMIE REGIONALNYM –
ANALIZA STATYSTYCZNA**

**CHANGES IN TOURISM FLOW
IN THE EUROPEAN UNION IN THE YEARS 2002-2014
AT THE REGIONAL LEVEL, STATISTICAL ANALYSIS**

DOI: 10.15611/pn.2017.477.26

Streszczenie: Na atrakcyjność turystyczną regionu czy państwa wpływa wiele czynników o charakterze zarówno ekonomicznym, jak i kulturowym, geograficznym, politycznym. W związku z tym obserwuje się zmiany w popycie na usługi turystyczne oferowane w różnych regionach. Zmiany te zwykle zachodzą w czasie i jedynie posiadanie danych z kilku, kilkunastu lat w ujęciu przestrzennym pozwala na ich wychwycenie. Celem artykułu była analiza różnic i zmian w ruchu turystycznym na poziomie państw i regionów w Unii Europejskiej w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Analizie poddano dostępne dane statystyczne z lat 2002-2014 pochodzące z Eurostatu. Otrzymane wyniki wskazują zarówno na względnie trwałą popyt na usługi turystyczne w odniesieniu do niektórych regionów, jak i na zwiększający się poziom zróżnicowania w zakresie obsługi ruchu turystycznego w ujęciu regionalnym.

Słowa kluczowe: turystyka, wskaźnik Charvata, region, β -konwergencja.

Summary: Tourist attractiveness of the region or country is affected by many economic, cultural, geographic and political factors. Therefore, changes are observed in the demand for tourist services offered in different regions. These changes usually occur at the time and only having data from several dozen years in spatial terms allows to capture this phenomenon. The aim of the article was to analyze the differences and changes in tourism at the level of countries and regions in the European Union over the last several years. Available statistical data from the years 2002-2014 from Eurostat were analyzed. The results show both relatively sustained demand for tourist services in relation to certain regions, as well as the increasing level of differentiation in the use of tourism in regional terms.

Keywords: tourism, Charvát indicator, region, β -convergence.

1. Wstęp

Turystyka jest coraz bardziej znaczącym sektorem gospodarki [Kiryluk 2014]. Dotyczy to generalnie wszystkich gospodarek, a w szczególności wysoko rozwiniętych, w których z jednej strony pojawia się nadwyżka finansowa w budżetach gospodarstw domowych, z drugiej wzrasta (w długim okresie) długość trwania czasu wolnego do dyspozycji. Jest to związane z mechanizacją, elektryfikacją i ogólnie rozwojem technologicznym w gospodarce, zwiększeniem mobilności pracowników dzięki nowym środkom transportu i poprawie infrastruktury [Batyk 2010]. Towarzyszy temu spadek cen korzystania z większości środków transportowych oraz poprawa sytuacji socjalnej – skrócenie czasu pracy. W sytuacji tej wielu przedsiębiorców inwestuje w infrastrukturę turystyczną, która przy właściwych warunkach do rozwoju turystyki i reklamie usług powinna prowadzić do sukcesu w ujęciu komercyjnym.

W przeciwieństwie do innego typu usług realizacja usług turystycznych uzależniona jest w znacznej mierze od warunków geograficznych i przyrodniczych danego terenu. Na rozwój turystyki wpływają bowiem czynniki, na które mamy wpływ:

- jakość oferowanych usług,
 - jakość infrastruktury wykorzystywanej w procesie świadczenia usług [Piechnik 2012],
 - atrakcyjność cenowa oferowanych usług [Kot, Ferencova, Karas 2012];
- czynniki, które jesteśmy w stanie względnie przewidzieć, zdiagnozować:
- zamożność potencjalnych klientów/konsumentów,
 - oczekiwania klientów względem oferty,
 - ocena (subiektywna) atrakcyjności miejsca świadczenia usług i ich formy;
- oraz czynniki wysoce nieprzewidywalne:
- subiektywna ocena walorów turystycznych i jakości usług,
 - moda,
 - warunki pogodowe,
 - sytuacja polityczna.

Ostatni z wymienionych czynników odgrywa znaczącą rolę przede wszystkim w państwach politycznie niestabilnych, takich jak kraje Afryki Północnej, jednakże załamanie się rynku w tym rejonie w ostatnich latach spowodowało wzrost popytu na usługi w Europie i towarzyszący temu wzrost cen oraz pojawienie się nowych destynacji i nowych uczestników rynku. W związku z tym jako zasadne przyjęto przeprowadzenie badań w rejonie o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego (w ujęciu ogólnym) i stabilnym politycznie, jakim jest Unia Europejska. Sytuacja na obszarze Unii jest jednakże niejednorodna. Również poziom rozwoju turystyki w różnych regionach znajdujących się na terytorium poszczególnych państw, mimo pozornie podobnych warunków i jednakowych norm administracyjnoprawnych, bywa silnie zróżnicowany. W związku z powyższym za cel pracy przyjęto analizę różnic i zmian w ruchu turystycznym na poziomie państw i regionów w Unii Europejskiej.

2. Metodologia

Wśród wskaźników weryfikujących potencjał turystyczny poszczególnych regionów wyróżniamy przede wszystkim [Szromek 2013]:

- wskaźnik Charvata, liczony jako liczba noclegów w odniesieniu do liczby mieszkańców,
- wskaźnik Schneidera, liczony jako liczba turystów w odniesieniu do liczby mieszkańców,
- wskaźnik Baretje'a–Deferta, liczony jako liczba miejsc noclegowych w odniesieniu do liczby mieszkańców.

Podobne wskaźniki liczy się, wykorzystując jako zmienną referencyjną powierzchnię obszaru będącego przedmiotem badań. Wskaźniki Charvata i Schneidera badają intensywność ruchu turystycznego, natomiast Baretje'a–Deferta gęstość bazy noclegowej. We wszystkich z nich jako turystę traktujemy osobę, która w miejscu czasowego pobytu przebywała przynajmniej 24 godziny i/lub obejmowało to nocleg.

W badaniu jako bazę wykorzystano głównie dane Eurostatu z lat 2002-2014. Rozszerzenie Unii (o 10 państw) miało miejsce w roku 2004, jednakże państwa aspirujące już wcześniej gromadziły dane zgodnie z wytycznymi Eurostatu, co umożliwia analizę za wskazany okres. Dane obejmowały 28 państw, dla których wyróżniono 270 regionów (w tym 5 zamorskich dla Francji) w podziale NUTS 2.

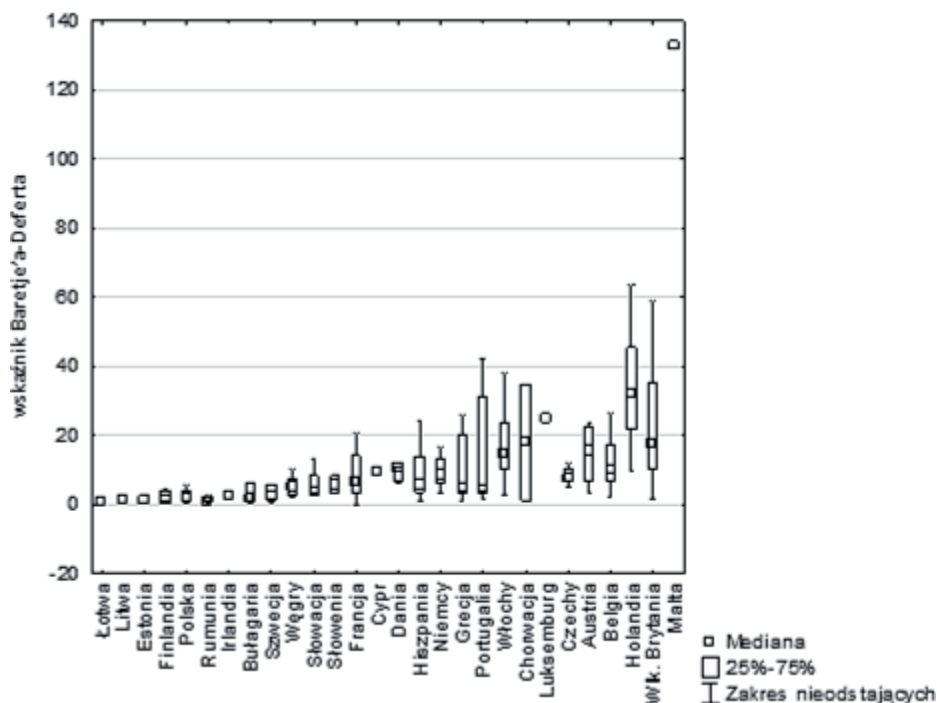
Analizie poddano przede wszystkim liczbę turystów w podziale na rezydentów (zamieszkujących dany obszar przez co najmniej 12 miesięcy) i nierezydentów, liczbę noclegów zrealizowanych w badanym obszarze w badanych latach oraz możliwości w zakresie infrastruktury – wielkość bazy noclegowej.

3. Ruch turystyczny w Unii Europejskiej

Zróznicowanie liczby miejsc noclegowych i udzielonych noclegów w regionach Unii Europejskiej jest wyraźne. Wynika to zarówno z atrakcyjności turystycznej, jak i specyfiki regionu i przyjętej przez władze samorządowe strategii odnośnie do charakteru prowadzonej gospodarki.

Dane prezentowane na rys. 1 wskazują wyraźnie na zróznicowanie liczby noclegów w poszczególnych regionach. Zastosowano ilustrację z miarami pozycyjnymi ze względu na występujące obserwacje nietypowe, do jakich z pewnością zaliczyć należy bardzo wysoką wartość wskaźnika (1277) dla regionu Inner London, będącą w praktyce kilkakrotnie wyższą od kolejnej (238) dla Région de Bruxelles-Capitale. W regionach najsłabszych pod tym względem liczba miejsc noclegowych na km² nie przekracza 0,05. Wydaje się to kwestią istotną, gdyż dla 145 regionów zaobserwowano dodatnią istotną statystycznie korelację pomiędzy liczbą oferowanych miejsc noclegowych a liczbą udzielonych noclegów w latach 2002-2014, a jedynie dla 28 regionów zaobserwowano ujemną istotną statystycznie korelację pomiędzy liczbą

oferowanych miejsc noclegowych a liczbą udzielonych noclegów. Sytuacja wydaje się tu interesująca, gdyż pomijając pojedyncze regiony dla Czech i Hiszpanii, dwa dla Włoch i Rumunii czy 3 dla Wielkiej Brytanii aż w 19 regionach Francji również zauważono tę tendencję. We Francji, będącej jednym z najbardziej rozwiniętych pod względem turystycznym państw, obserwuje się wzrost liczby turystów nominalnie o 1-3% rocznie, co przy dynamicznym wzroście w wielu innych państwach stanowi relatywny regres.

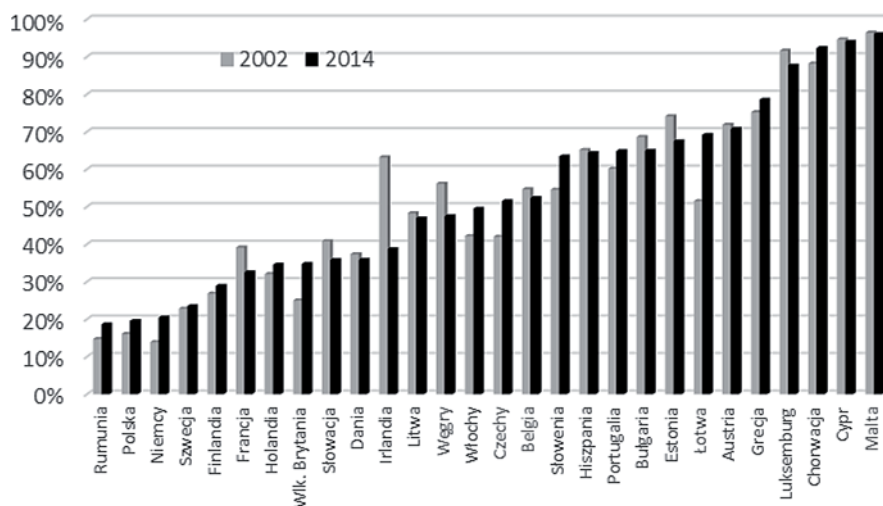
Rys. 1. Zróżnicowanie wskaźnika Baretje'a-Deferta dla poszczególnych państw w ujęciu regionalnym (rok 2014)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Inwestycje w rozwój bazy noclegowej [Świstak, Tul-Krzyszczuk 2010] w większości państw (16) są bardziej intensywne niż rozwój ruchu turystycznego. W ujęciu ogólnym (UE-28) w latach 2002-2014 obserwowano wzrost liczby miejsc noclegowych o 17,4% przy 19,4-procentowym wzroście liczby turystów w odniesieniu do liczby mieszkańców. Kolejne obliczenia wskazują, że w ujęciu przestrzennym obserwujemy istotną statystycznie dodatnią korelację pomiędzy liczbą oferowanych miejsc noclegowych a liczbą udzielonych noclegów (0,783-0,897) w badanych latach. Co ważne, z tych samych miejsc korzystają zarówno rezydenci, jak i nierezy-

denci. To, jaki udział wśród turystów na terytorium danego kraju mają rezydenci, zależy nie tylko od ich zamożności, ale również od:

- dostępności danego państwa dla gości zza granicy (przy obecnym rozwoju środków transportu chodzi o ograniczenia natury administracyjnej),
- atrakcyjności cenowej i turystycznej regionu,
- bariery językowej,
- barier kulturowych,
- bezpieczeństwa obywateli i gości,
- specyfiki społeczeństwa (rezydentów).

Rys. 2. Udział nierezydentów w liczbie turystów ogółem w latach 2002 i 2014 w państwach Unii Europejskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

W zakresie udziału rezydentów w liczbie turystów w ogóle trudno na wskazanie jakichkolwiek prawidłowości. Duży udział rezydentów dotyczy zarówno państw dużych, jak Niemcy czy Francja, ale i mniejszych, takich jak Dania czy Słowacja. Rzecz jasna w państwach najmniejszych obszarowo – takich jak Malta, Cypr czy Luksemburg – udział nierezydentów w liczbie turystów ogółem jest zdecydowanie najwyższy, ale na porównywalnym poziomie plasuje się nastawiona turystycznie Chorwacja. Z kolei w silnie zaludnionej Hiszpanii ponad 60% turystów to nierezydenci. W ślad za turystami idą środki finansowe, i to nie tylko te zużyte na pokrycie kosztów noclegów, także i dla gastronomii, instytucji kultury, ale także sklepów i przewoźników. Sytuacja ta, poza Irlandią (wzrost o 24 pp. udziału rezydentów) i Łotwą (spadek o 18 pp. udziału rezydentów), jest względnie stabilna od lat.

Średni poziom wskaźnika Charvata (liczba udzielonych noclegów/liczba stałych mieszkańców) dla regionów Unii Europejskiej wzrósł z 5,55 w roku 2002 do 7,14

w 2014. Teoretycznie, przy założeniu, że sytuacja na tym rynku nie ulegnie diametralnym zmianom, liczba turystów wzrośnie dwukrotnie (w odniesieniu do roku 2002) w roku 2036. Założenie to oczywiście trudne jest do utrzymania, jednakże na korzyść tego sądu przemawiają co najmniej dwa fakty. Pierwszy dotyczy tego, że wzajemne pozytywne i negatywne oddziaływania na rynek usług turystycznych mogą wzajemnie się znosić, prowadząc *de facto* do stabilizacji sytuacji. Kolejny fakt wskazuje, że w ciągu ostatnich 12 lat do dziesiątki regionów o najwyższym wskaźniku Charvata nie wszedł żaden z regionów zajmujący miejsce dalsze niż 15.

Tabela 1. Liczba regionów dla poszczególnych państw w zależności od średniego tempa zmian liczby turystów w latach 2002-2014 w odniesieniu do liczby mieszkańców

Państwo:	Średnie tempo zmian				
	<-5,0%	-5,0%-0,0%	0,0%-5,0%	5,0%-10,0%	>10,0%
Belgia	-	5	5	1	-
Bułgaria	-	-	1	4	1
Czechy	-	4	3	1	-
Dania	-	3	2	-	-
Niemcy	-	5	30	3	-
Estonia	-	-	-	1	-
Irlandia	-	-	-	-	-
Grecja	-	-	10	2	1
Hiszpania	-	3	14	-	-
Francja	1	1	23	-	-
Chorwacja	-	-	-	2	-
Włochy	-	10	11	-	-
Cypr	-	1	-	-	-
Łotwa	-	-	-	1	-
Litwa	-	-	-	-	1
Luksemburg	-	1	-	-	-
Węgry	-	-	7	-	-
Malta	-	-	1	-	-
Holandia	-	-	12	-	-
Austria	-	1	8	-	-
Polska	-	-	11	5	-
Portugalia	-	-	7	-	-
Rumunia	-	1	5	2	-
Słowenia	-	-	-	-	-
Słowacja	-	3	1	-	-
Finlandia	-	1	4	-	-
Szwecja	-	1	7	-	-
Wielka Brytania	1	8	24	1	-
Razem	2	48	186	23	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

W przypadku spadków (w ostatniej dekadzie) najwyższe dotyczyły spadku o 15 pozycji w ciągu 12 lat. Trudno zatem mówić o dynamicznych zmianach w poziomie dostosowywania potencjału turystycznego do potrzeb odbiorców. Być może także niski potencjał turystyczny w niektórych regionach jest odzwierciedleniem realnego popytu na usługi turystyczne w tych regionach. Biorąc jednak pod uwagę pozyskane wcześniej informacje o korelacji pomiędzy liczbą miejsc noclegowych i liczbą udzielonych noclegów, należy stwierdzić, że zasadne wydaje się inwestowanie w ten sektor gospodarki.

Prezentowane w tabeli 1 dane wskazują, że w latach 2002-2014 liczba turystów zmniejszyła się w 50 badanych regionach, w tym w dwóch w sposób istotny. Były to regiony Gujana (francuski teren zamorski) i Cornwall and Isles of Scilly należący do Wielkiej Brytanii. Najwięcej regionów dotknął spadek liczby turystów we Włoszech (10) i w Wielkiej Brytanii (9). Z kolei najszybszy wzrost – ponad 10-procentowy w skali roku – zanotowały trzy regiony: Yugoiztochen (13,6%), Litwa (13,5%) i Kentriki Makedonia (11,6%). Dynamiczne lub bardzo dynamiczne wzrosty dotyczyły 26 regionów.

Tabela 2. Wartości współczynników β -konwergencji dla wybranych państw Unii Europejskiej w odniesieniu do wskaźników funkcji turystycznej dla lat 2002-2014

Państwo	Wskaźnik		
	Charvata	Schneidera	Baretje'a-Deferta
Austria	0,001	0,003	0,003
Belgia	0,015*	0,014*	0,007*
Bułgaria	-0,006	-0,000	0,002
Czechy	-0,014*	-0,015*	0,000
Dania	-0,009	-0,005	0,002
Finlandia	0,014	0,010	0,003
Francja	0,001	0,000	-0,005
Grecja	-0,009*	-0,002	-0,004
Hiszpania	0,004	0,005*	0,008*
Holandia	-0,001	-0,001	-0,003*
Niemcy	-0,006*	-0,001	0,002
Polska	0,004	0,004	0,005
Portugalia	0,005	0,004	0,006
Rumunia	-0,018*	-0,007	0,010
Słowacja	-0,011	-0,024	-0,007
Szwecja	-0,007	-0,001	-0,000
Węgry	0,000	0,006	-0,003
Wlk. Brytania	0,000	0,002	-0,013*
Włochy	-0,001	0,000	0,004*

* wartości istotne statystycznie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Sytuacja w regionach polskich wygląda zdecydowanie niekorzystnie w zestawieniu z resztą Europy. Jeżeli chodzi o wskaźnik Schneidera w ostatniej dekadzie Unii znajduje się 5 regionów z Polski (lubelskie, opolskie, podkarpackie, śląskie i świętokrzyskie). Liczba gości jest jednak nie do końca zasadna do wykorzystywania, dużo trafniejsza wydaje się liczba udzielonych noclegów – wskaźnik Charvata – ale i tu w ostatniej dekadzie plasuje się 5 regionów polskich (łódzkie, lubelskie, opolskie, podlaskie, wielkopolskie). Sytuacja jest prawdopodobnie efektem niskiego poziomu rozwoju infrastruktury. Wskaźnik gęstości bazy noclegowej wskazuje, że połowa najłabszej dziesiątki w Unii to regiony polskie – łódzkie, lubelskie, mazowieckie, opolskie i śląskie. Jedynie pomorskie, zachodniopomorskie i małopolskie plasują się w tych zestawieniach w środku lub górnej partii rankingu.

Badając zmiany w czasie, podjęto również próbę zbadania istnienia wspólnej polityki turystycznej dla poszczególnych państw, której objawem mogłaby być pewna konwergencja w zakresie rozwoju turystyki mierzonej wspomnianymi wcześniej wskaźnikami. Dla państw posiadających więcej niż dwa regiony w ujęciu NUTS 2 wyznaczono wskaźniki β -konwergencji.

Analizując dane zawarte w tab. 2, wyraźnie można zauważyć fakt częściej występującej istotnej statystycznie dywergencji niż konwergencji, którą zanotowano jedynie dla Belgii (wszystkie trzy ujęcia), Hiszpanii i Włoch. W pozostałych przypadkach poziom zmian jest nieistotny statystycznie. W przypadku Czech, Grecji, Niemiec i Rumunii zaobserwowano istotną statystycznie dywergencję w zakresie liczby noclegów w odniesieniu do liczby mieszkańców w ujęciu regionalnym. W Wielkiej Brytanii natomiast (pomijając regiony stołeczne ze względu na brak danych za badany okres wynikający z dużo późniejszego podziału) zauważono dywergencję w zakresie liczby miejsc noclegowych w odniesieniu do liczby mieszkańców.

4. Zakończenie

W toku badań nad tak zróżnicowanym – i co dowodzą przeprowadzone analizy – stale się różnicującym poziomem rozwoju turystyki w ujęciu regionalnym w Unii Europejskiej można wskazać kilka generalnie obowiązujących tendencji. Obserwujemy powolny (około 2,1% w skali roku) wzrost ruchu turystycznego w Unii Europejskiej. Ruch ten w poszczególnych regionach rozwija się w sposób bardzo zróżnicowany, obserwujemy zmiany od spadków w skali -7,4% do wzrostów w skali 13,6% rocznie; spadki dotyczą 50 regionów. Co więcej, zróżnicowanie wewnątrz poszczególnych państw również częściej się pogłębia. Nominalny spadek liczby turystów obserwujemy jedynie w Irlandii, Słowacji i na Cyprze. Badania potwierdzają, że poprawa infrastruktury noclegowej (generalnie) i transportowej (głównie lotniczej) prowadzi do zwiększenia ruchu turystycznego. Obserwuje się również wzrost liczby miejsc noclegowych, który w niektórych państwach przebiega szybciej niż wzrost liczby turystów. Podaż obecnie wyprzedza popyt. Niestety, głównym zadaniem władz lokalnych w zakresie rozwoju turystyki jest dbanie o poprawę warun-

ków dla jej rozwoju, w celu poprawy (lub zahamowania regresu) rozwoju turystyki, a ich wpływ na popyt – w zakresie oceny jakościowej lokalizacji realizacji usług – jest bardzo ograniczony. Trudno mówić tu o możliwości zrównoważonego rozwoju turystyki, który to postulat wydaje się z gruntu błędny ze względu na diametralne rozbieżności w atrakcyjności turystycznej poszczególnych regionów.

Literatura

- Batyk I.M., 2010, *Wpływ potencjału turystycznego na atrakcyjność turystyczną wybranych regionów Polski*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług, nr 52, s. 45-56.
- <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (28.10.2016).
- Kiryłuk H., 2014, *Turystyka jako narzędzie rozwoju gospodarczego Unii Europejskiej*, Przedsiębiorczość i Zarządzanie, t. 15, z. 8, cz. 1, s. 137-154.
- Kot S., Ferencova M., Karas L., 2012, *Cena jako czynnik wpływający na wybór pakietów wakacyjnych przez klientów sektora turystycznego*, Marketing i Rynek, r.19 nr 5, s. 22-28.
- Kusideł E., 2013, *Konwergencja gospodarcza w Polsce i jej znaczenie w osiąganiu celów polityki spójności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Piechnik M., 2012, *Aspekty infrastruktury regionalnej i jej wpływ na rozwój turystyki w makroregionie Polski Wschodniej w latach 2000-2010*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 246, s. 333-344.
- Szromek A.R., 2013, *Wskaźniki funkcji turystycznej i ich współzależność z innymi wskaźnikami ekonomicznymi na przykładzie polskiej gospodarki w latach 2000-2010*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 304, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, s. 338-345.
- Świstak E., Tul-Krzyszczuk A., 2014, *Baza noclegowa a turystyczna konkurencyjność regionów*, Przedsiębiorczość i Zarządzanie, t. 15, z. 4, cz. 3, s. 137-146.